

УДК 342.9: 336.761

ВИХРИСТЮК А.М.

КОНТРОЛЬ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФОНДОВИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

У статті розкрито, що контроль як інструмент адміністративно-правового регулювання фондових бірж в Україні є безперервним наглядним процесом Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за професійною діяльністю учасників фондових бірж, що гарантується адміністративним примусом та реалізується через здійснення офіційних перевірок біржових операцій, фінансової документації та інших видів діяльності, які забезпечують належний обіг цінних паперів.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правовий інструментарій, адміністративно-правовий статус, електронна торговельна система, контроль, принципи, фондові біржі.

В статье раскрыто, что контроль как инструмент административно-правового регулирования фондовых бирж в Украине является непрерывным надзорным процессом Национальной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку по профессиональной деятельностью участников фондовых бирж, гарантируется административным принуждением и реализуется через осуществление официальных проверок биржевых операций, финансовой документации и других видов деятельности, которые обеспечивают надлежащий обращение ценных бумаг.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, административно-правовой инструментарий, административно-правовой статус, электронная торговая система, контроль, принципы, фондовые биржи.

The article reveals that control as a tool of administrative and legal regulation of stock exchanges in Ukraine is a continuous supervisory process of the National Commission on Securities and Stock Market on the professional activities of stock exchange participants, which is guaranteed by administrative coercion and implemented through official inspections of stock transactions, financial transactions and other activities that ensure the proper circulation of securities.

Key words: administrative and legal regulation, administrative and legal tools, administrative and legal status, electronic trading system, control, principles, stock exchanges.

Актуальність теми. Фондовий ринок виступає дійовим інструментом інвестиційних процесів у країнах з ринковою економікою, перерозподілу фінансових ресурсів як у межах національної економіки, так і в рамках світового господарства. Ефективне функціонування фондового ринку, використання цінних паперів як інструменту мобілізації вільних коштів, інвестицій та управління приватними капіталами потребують створення відповідного економічного порядку, визначення важелів та інструментів ефективного регулювання ринку цінних паперів [5, с. 54–59].

Фондовий ринок є багатоаспектною соціально-економічною системою, на основі якої функціонує ринкова економіка в цілому. Він сприяє акумулюванню капіталу для інвестицій у виробничу і соціальну сфери, структурній перебудові економіки, позитивній динаміці соціальної структури суспільства, підвищенню достатку кожної людини шляхом володіння і вільного розпорядження цінними паперами, психологічній готовності населення до ринкових відносин. Тому фондовий ринок потребує пошуку нових методів та принципів контролю [3, с. 86].

Огляд останніх досліджень. Особливості діяльності фондових бірж як об'єкта державного регулювання та предмета адміністративно-правового регулювання вивчалися у працях таких вчених як С. Антонов, Н. Бондаренко, О. Булкот, Л. Герасимова, В. Горбаневич, К. Калинець, В. Коверда, О. Копилова, Є. Кузнецова, О. Кучер, О. Минюк, І. Мігус, М. Назарчук, В. Оскольський, І. Пахомова, Т. Пуспіта, Н. Резнік, Т. Сіташ, Л. Січко, А. Слободяник, М. Стирський, М. Уткіна, К. Фібріані, О. Харитоновна, С. Черкасова, О. Чуркін, С. Шишков та ін.

Однак, існуюча проблема законодавчого забезпечення фондових бірж в Україні підкреслює актуальність наукових досліджень щодо контролю як інструменту адміністративно-правового регулювання фондових бірж в Україні.

Мета статті полягає в тому, щоб системно аналізуючи норми чинного законодавства, а також позиції вчених адміністративного права та економіки, розкрити контроль як інструмент адміністративно-правового регулювання фондових бірж в Україні.

Виклад основних положень. Функція контролю не обмежується колом питань, пов'язаних із законністю, дотриманням обов'язкових приписів, а вміщує аналіз фактичного стану справ, їх зіставлення з накресленими цілями, виступає джерелом прийняття нових рішень і спрямувань на встановлення доцільних і ефективних взаємовідносин елементів системи. Саме таке розуміння контролю дає змогу відокремити його від інших видів діяльності [5, с. 54–59].

Контроль та контрольну діяльність держави можна розглядати з декількох позицій: по-перше, як особливу функцію державного управління, по-друге, як сукупність проваджень, що становлять зміст адміністративно-правового примусу [1, с. 15–21]. Як вказують В.І. Курило, В.В. Галунько, С.О. Короед, публічний контроль як метод адміністративного права – це діяльність публічної адміністрації з метою перевірки виконання об'єктами публічного управління встановлених законами України вимог адміністративно-правових режимів. З їх позиції, контроль як метод адміністративного права – це вид діяльності публічної адміністрації, що полягає в активних діях щодо перевірки й обліку того, як контрольований об'єкт публічного управління виконує покладені на нього завдання та реалізує свої функції, визначені нормами адміністративного права [2, с. 152–153].

Д. Андрєєв сформував, що мета контролю і нагляду на ринку цінних паперів полягає в тому, щоб виявляти стан справ із дотриманням учасниками ринку норм спеціального законодавства, зіставляти відповідність цього стану наміченим цілям державного регулювання, і в разі необхідності застосовувати корегуючі заходи по приведенню підконтрольного суб'єкту до належного стану, а саме: заходи попередження та припинення правопорушень. Кінцевою метою державного контролю за правовідносинами на ринку цінних паперів є виявлення, попередження та припинення протиправної поведінки з боку будь-якого учасника ринку цінних паперів [1, с. 15–21].

Контроль зосереджений на дотриманні термінів та поданні необхідної інформації про стан справ. Контроль має на меті перевірку того, що відбулося через зіставлення фактичного стану зі станом, що вимагається. Завдання контролю – виявлення невідповідностей. На практиці контроль здійснюється наприкінці управлінського процесу, коли спливає термін завдання та концентрується на формальному виконанні поставленого завдання (акт прийнято, підрозділ створено, лист надіслано і т.ін.). Теоретично завданням контролю мало би бути також висвітлення висновків у формі пропозицій та рекомендацій до уваги уповноваженого органу [7; 4, с. 24–25].

Найбільш наочно сутність адміністративно-правового контролю розкривається в діяльності спеціалізованих державних інспекцій і служб та представницьких органів місцевого самоврядування, основними завданнями яких є здійснення державного контролю і нагляду в тій чи іншій досить вузькій, але важливій сфері діяльності [2, с. 152–153].

Контроль на ринку цінних паперів покладено на Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (далі – Комісію) та є особливою функцією держави та однією з найважливіших ланок системи управління ринком цінних паперів, яка полягає у постійному спостереженні за діяльністю учасників ринку цінних паперів. Основною формою контролю на фондовому ринку є проведення Комісією планових/поzapланових перевірок діяльності учасників ринку цінних паперів на предмет дотримання вимог чинного законодавства про цінні папери [1, с. 15–21].

При цьому, контроль також проявляється у наступних формах: направлення письмових запитів (вимог про надання документів); вилучення на термін до трьох днів документів, які підтверджують факти порушення вимог законодавства про цінні папери; направлення державних представників для контролю за реєстрацією акціонерів для участі у загальних зборах акціонерних товариств. До наглядових проваджень відноситься: призначення державних представників

для контролю за діяльністю професійних учасників ринку: фондових бірж, депозитаріїв та торговельно-інформаційних систем; розгляд звернень учасників ринку цінних паперів [1, с. 15–21].

Якщо нагляд – це безперервний моніторинг процесів, які відбуваються на фондовому ринку, то контроль – це моніторинг діяльності учасників ринку з метою виявлення порушень законодавства про цінні папери. Без контролю навіть досконале законодавство нічого не варто. Суб'єктами контролю виступають емітенти цінних паперів, професійні учасники ринку, фондові біржі, саморегулювні організації. Контроль за дотриманням законодавства на фондовому ринку можливий лише за наявності відповідного апарату, який складається з кваліфікованих спеціалістів, що здійснюють перевірки та ревізії фінансово-господарської діяльності учасників фондового ринку. Контроль передбачає такі заходи: а) провадження планових та позапланових (цільових – за скаргами та заявами юридичних і фізичних осіб або ініційованих – за поданням відповідних державних органів) перевірок діяльності учасників фондового ринку; б) з'ясування всіх обставин та відомостей щодо факту виявленого порушення законодавства про цінні папери, збирання та аналіз необхідних матеріалів та інформації, тобто своєрідне розслідування обставин порушення; в) створення системи “внутрішнього” контролю шляхом упровадження в діяльність усіх професійних учасників ринку цінних паперів та їх об'єднань відповідних процедур самоконтролю. Функція контролю за дотриманням законодавства на фондовому ринку найдорожча, оскільки потребує залучення значних матеріальних, інтелектуальних та кадрових ресурсів. Це повною мірою справедливо і для фондового ринку України, який тільки розвивається [5, с. 54–59].

Науковці В.І. Курило, В.В. Галуцько, С.О. Короєд сформувати ознаки контролю як методу адміністративної діяльності публічної адміністрації: – метою контролю є здійснення перевірки виконання об'єктами управління визначеного законодавством адміністративно-правового режиму; – органи державного контролю здійснюють заходи на основі та у випадках, передбачених законами України; – у ході здійснення перевірки публічна адміністрація виявляє недоліки в адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин, вимагає від об'єктів публічного управління усунення виявлених порушень, надає їм відповідні приписи; – виявлення осіб та усунення обставин, які можуть негативно вплинути на забезпечення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [2, с. 152–153].

Як вказує В. Полухович, державний контроль на ринку цінних паперів має комплексний характер і являє собою врегульовану нормами права сукупність форм здійснення державного регулювання, що забезпечує дотримання законів та інших нормативно-правових актів на фондовому ринку, сприяє реалізації фінансової політики держави, забезпеченню процесу формування і ефективного використання фінансових ресурсів, створенню умов для вільного обігу фінансових ресурсів на фондовому ринку, гарантуванню захисту прав інвесторів та інших учасників відносин на ринку цінних паперів. Безпосереднім предметом державного контролю є операції учасників ринку цінних паперів, фінансові послуги, що пов'язані з випуском та обігом цінних паперів, та інші види діяльності, що забезпечують обіг цінних паперів. Підконтрольними суб'єктами державного контролю на ринку цінних паперів є професійні учасники ринку цінних паперів, емітенти. Державний контроль на фондовому ринку, як форма державного регулювання, включає в себе контроль якісних показників, контроль кількісних показників – фінансовий контроль та нагляд [6, с. 162].

До основних ознак контролю і нагляду, що здійснюються Комісією на ринку цінних паперів і є заходами адміністративного примусу, Д. Андрєєв віднести наступні: – здійснюється компетентним посадовими (уповноваженими) особами Комісії на підставі та в порядку, передбаченому нормами законодавства про цінні папери; – застосовується тільки по відношенню до суб'єкта, який організаційно не підпорядкований Комісії як органу державної влади, а саме: учасників ринку цінних паперів; – поєднується із безпосереднім втручанням в діяльність об'єкту контролю учасника ринку цінних паперів (окрім, розгляду звернень громадян); – забезпечується заходами державного примусу, зокрема, за невиконання вмотивованих вимог уповноваженої особи Комісії передбачена адміністративна відповідальність об'єктів контролю – юридичних осіб та їх посадових осіб [1, с. 15–21].

Загалом, контроль як інструмент адміністративно-правового регулювання фондових бірж в Україні є безперервним наглядовим процесом Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за професійною діяльністю учасників фондових бірж, що гарантується адміністративним примусом та реалізується через здійснення офіційних перевірок біржових операцій, фінансової документації та інших видів діяльності, які забезпечують належний обіг цінних паперів.

Список використаних джерел:

1. Андреев Д. О. Щодо питання правової природи контрольно-наглядових проваджень Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Форум права. 2007. № 3. С. 15-21.
2. Галушко В.В., Курило В.І., Короед С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
3. Городніченко Ю. В. Зарубіжний досвід нагляду та контролю за фондовим ринком та можливість використання його для України. Молодий вчений. 2014. № 8(1). С. 86-91.
4. Кравчук І. Порівняння понять: "контроль", "оцінювання", "моніторинг" та "адміністративний аудит". Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2009. Вип. 2. С. 19-25.
5. Маричева Н. В. Підвищення дієвості державного контролю за діяльністю саморегулювальних організацій фондового ринку України. Вісник Академії митної служби України. Серія : Державне управління. 2012. № 1. С. 54-59.
6. Полохович В. І. Державний контроль на фондовому ринку як форма реалізації організаційно-господарської функції державного регулювання. Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 1. С. 158-162.
7. Тлумачний словник термінів, пов'язаних із моніторингом та оцінкою ефективності. Проект ЄС "Підтримка у виконанні Угоди про партнерство та співробітництво (УПС)". 2008. URL: www.psa.kiev.ua

УДК 342.9

ГАРАЩУК В.В.

**ВІДМЕЖУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОСТУПКУ
ВІД КРИМІНАЛЬНО-КАРНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

У статті розглядається проблема відмежування адміністративного правопорушення (проступку) від злочинного діяння, аналізуються основні підходи щодо розуміння змісту та об'єму категорії суспільної небезпеки як головного критерію розмежування злочинів від інших протиправних діянь, надається оцінка іншим науковим пропозиціям стосовно відмежування однотипних складів злочинів та адміністративних правопорушень (проступків).

Ключові слова: адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність, суспільна небезпечність, істотна шкода, адміністративне правопорушення, злочин, кваліфікація.

В статье рассматривается проблема отграничения административного правонарушения (проступка) от преступного деяния, анализируются основные подходы к пониманию содержания и объема категории общественной опасности как главного критерия разграничения преступлений от других противоправных деяний, дается оценка другим научным предложениям относительно разграничения однотипных составов преступлений и административных правонарушений (проступков).

Ключевые слова: административная ответственность, уголовная ответственность, общественная опасность, существенный вред, административное правонарушение, преступление, квалификация.